

PREZENTACJA „ORGANONU” W COMITÉ DES TRAVAUX HISTORIQUES ET SCIENTIFIQUES (CTHS) NA POSIEDZENIU 15 LUTEGO 2018

CTHS (Komitet Prac Historycznych i Naukowych) został utworzony w 1864 roku, przez ministra François Guizota w celu organizacji poszukiwania i publikacji materiałów źródłowych historii Francji. Obecnie Komitet stowarzyszony jest z l'École nationale des chartes, jednej z najbardziej prestiżowych wyższych szkół francuskich, wyspecjalizowanej w kształceniu specjalistów nauk pomocniczych historii. Głównym zadaniem Komitetu jest rozwijanie, wspieranie i koordynacja działalności około 3000 towarzystw naukowych działających na terenie Francji. Komitet składa się z dziewięciu wydziałów. Jednym z nich jest Sciences, histoire des sciences et des techniques et archéologie industrielle (Wydział Nauk, historii nauk, technik i archeologii przemysłowej). Jednym z punktów posiedzenia tego wydziału 15 lutego 2018 była prezentacja „Organonu” jako ważnego zagranicznego pisma poświęconego historii nauki. „Organon” był prezentowany przez prof. Arnauda Hurela i prof. Piotra Daszkiewicza. Przedstawiona została historia pisma oraz ostatni numer. W dyskusji po prezentacji podkreślano wysoką jakość merytoryczną pisma. Doceniono także to, że „Organon” jest jednym z nielicznych pism zajmujących się historią nauki publikującym artykuły również w języku francuskim.

Piotr Daszkiewicz
(Paryż)

**SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI
„WCZESNONOWOŻYTNA MEDYCYNA, HISTORIA NATURALNA, FILOZOFIA
PRZYRODY (XVI-XVIII W.): MIEJSCA SPOTKANIA, MIEJSCA KONFLIKTU”,
CENTRUM KONGRESOWO-DYDAKTYCZNE UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO
IM. KAROLA MARCINKOWSKIEGO W POZNANIU, POZNAŃ, 7-8 GRUDNIA 2017**

Epoka nowożytna to czas rozkwitu kulturalnego, społecznego i naukowego Europy, w szczególności jej zachodniej części. W dobie renesansu, pełnego odniesień do kultury antycznej, człowiek ponownie stał się miarą wszechrzeczy. Dzięki wielkim odkryciom geograficznym wiedza Europejczyków na temat otaczającego ich świata znacząco się poszerzyła. Za sprawą reformacji, a później kontrreformacji, zmieniały się stosunki religijno-społeczne. W kolejnych wiekach nastąpił intensywny rozwój myśli filozoficznej, co zaowocowało rewolucją naukową, szczególnie widoczną w świecie badań nad naturą. Zmianom ulegała także sama koncepcja nauki: przejście od spekulatywności do empirii poskutkowało oddzieleniem nauki od filozofii w XVIII w.

Wiele spośród powyższych zagadnień poruszono na konferencji naukowej „Wczesnonowożytna medycyna, historia naturalna, filozofia przyrody (XVI-XVIII w.): miejsca spotkania, miejsca konfliktu”, która odbyła się w dniach 7-8 grudnia 2017 r. w Centrum Kongresowo-Dydaktycznym Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Konferencja została zorganizowana przez Katedrę i Zakład Historii i Filozofii Nauk Medycznych UMP oraz Fundację na Rzecz Myślenia im. Barbary Skargi. Patronat honorowy nad wydarzeniem objęły Polskie Towarzystwo Filozoficzne o/Poznań, Polskie Towarzystwo Historyczne, Polskie Towarzystwo Historii Nauk Medycznych oraz Dziekan Wydziału Lekarskiego I UMP prof. dr hab. n. med. Ewa Wender-Ożegowska.

Obrady rozpoczęła dr Katarzyna Pękacka-Falkowska z Katedry i Zakładu Historii i Filozofii Nauk Medycznych UMP, która w krótkim wystąpieniu przybliżyła tematykę dwudniowego spotkania, a także przywitała wszystkich prelegentów oraz gości, w tym m.in. Prorektora ds. Organizacji, Promocji i Współpracy z Regionem UMP prof. dra hab. Michała Musielaka, Prodziekana ds. Organizacji i Rozwoju Kadry WL I UMP prof. dr hab. Wiesława Bryła oraz Prezesa Zarządu Fundacji na Rzecz Myślenia dra Mateusza Falkowskiego. Odczytała również list przygotowany przez kierow-

nika KZHFNM UMP prof. dr hab. Anitę Magowską, która z przyczyn losowych nie mogła wziąć udziału w ceremonii otwarcia.

Pierwsza sesja, prowadzona przez prof. dr hab. Ryszarda Gryglewskiego z Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego, rozpoczęła się od wystąpienia dr. Mateusza Falkowskiego (Instytut Kultury UJ), który podjął próbę usytuowania Juliana Offraya de La Mettriego między dualizmem Kartezjusza a oświeceniowym materializmem. W następnym referacie dr Marta Sukiennicka (Instytut Romanistyki UAM) przedstawiła pogląd naturalisty i teologa Charlesa Bonneta na zjawisko z pogranicza filozofii i alchemii, mianowicie palingenezę. Z kolei dr Bartosz Działoszyński (UW) skupił się na analizie pojęcia „homo sapiens” jako gatunku w systemie Karola Lineusza.

Druga część obrad, prowadzona przez dr. hab. Jaromira Jeszkego, prof. PAN, dotyczyła historii alchemii. Jako pierwszy na mównicę wkroczył dr Marek Woszczek (Instytut Filozofii UAM), który omówił destabilizujący wpływ nauk Paracelsusa na wczesnonowoczesne społeczeństwo europejskie. W kolejnych referatach prelegenci podjęli próbę określenia miejsca alchemii w obrębie nauk przyrodniczych (dr Mateusz Dąsal z UMWr oraz dr Radosław Łazarz z PWST), przedstawienia stanowiska profesorów medycyny Gimnazjum Mariackiego w Szczecinie wobec alchemii i jatrochemii (dr Joanna Nieznaowska, Pomorski Uniwersytet Medyczny) oraz scharakteryzowania medycznej działalności słynnego polskiego alchemika Michała Sędziowja (dr hab. Rafał Prinke, AWF Poznań). Po wystąpieniach miała miejsce wartościowa dyskusja. Głos zabrał m.in. prof. dr hab. Bolesław Andrzejewski z Instytutu Filozofii UAM, który w krótkim wystąpieniu omówił wpływ alchemii na kształtowanie się wczesnej nowożytności.

Kolejną, trzecią sesję „Religia i medycyna w epoce wczesnonowoczesnej” poprowadziła dr Joanna Nieznaowska. Panel rozpoczął się od referatu dr hab. Małgorzaty Delimaty-Proch (Instytut Historii UAM) poświęconego skuteczności działania świętych uzdrowicieli wobec wotantów w świetle tzw. katolickich ksiąg cudów. Dr Katarzyna Brzezina-Scheuerer (Instytut Historii Sztuki UJ) przedstawiła kolekcję naturalistów Hieronima Floriana Radziwiłła oraz jego poglądy na temat nauk przyrodniczych. Dr Ewa Rybałt (Instytut Kulturoznawstwa UMCS) w wystąpieniu poświęconym Jacopo Tintoretto i Vittore Trincavello poruszyła ciekawy wątek relacji między ciałem a duszą. Sesję zamknął dr Jakub Węglorz (Instytut Historyczny UW), którego wystąpienie dotyczące przekazywania, gromadzenia i weryfikowania informacji medycznej zostało z przyczyn losowych przeniesione z sesji piątkowej.

Czwartkowe obrady zakończyły się sesją „Debiuty”, moderowaną przez dr Katarzynę Pękacką-Falkowską. Tym razem głos zabrali młodzi badacze-doktoranci. Mgr Aleksandra Kaźmierczak (UMWr) przedstawiła wpływ przekonań teologicznych na problematykę przyrodniczą obecną w wybranych dziełach Johanna Keplera i Galileusza. Mgr Aleksandra Albera (Uniwersytet Opolski) na przykładzie Ludwiki

Karoliny Radziwiłłówny opowiedziała o strachu przed ciążą i położeniem, jaki towarzyszył kobietom w czasach Jana III Sobieskiego. Ostatnia referentka, Anna Adamowicz (UMWr), w krótkiej prelekcji skupiła się natomiast na zagadnieniu wariolizacji i wakcynacji u schyłku brytyjskiego oświecenia.

Piątkową część konferencji zainicjował panel łączony „Medycyna i filozofia w epoce wczesnonowożytnej” oraz „Praktyka medyczna na terenie I Rzeczypospolitej” prowadzony przez prof. dr. hab. Krzysztofa Brzechczyña z Instytutu Filozofii UAM. Referat na temat medycyny i teorii poznania Johna Locke’a wygłosił prof. dr hab. Adam Grzebiński (Instytut Filozofii UMK). Następni głos zabrał dr hab. Adam Świeżyński (Instytut Filozofii UKSW), który w interesującym wystąpieniu poruszył kwestię filozofii przyrody i medycyny z perspektywy uczonych żydowskich żyjących w XVI i XVII w. W dalszej części sesji dr Andrea Mariani (Instytut Historii UAM) zaprezentował surowce lecznicze w aptekach jezuickich w przededniu XIX-wiecznej rewolucji farmakologicznej. Dr Hanna Kurowska (Instytut Historii UZiel) na przykładach XVIII-wiecznych poradników Ludwika Perzyny i Jana Różańskiego opisała systematyzację polskiej wiedzy z zakresu położnictwa w II połowie XVIII w.

Druga sesja piątkowa, moderowana przez prof. dr. hab. Adama Grzebińskiego z UMK, była poświęcona transferowi oraz recepcji wiedzy medycznej i przyrodniczej w XVII–XVIII wieku. W pierwszym wystąpieniu dr Wojciech Paszyński (Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego) przedstawił zagadnienia z obrębu *ars medica* obecne w „Nowych Atenach” Benedykta Chmielowskiego. Następnie referat dotyczący miejsca bezoarów w XVII-wiecznej medycynie wygłosił dr Bartłomiej Siek (GUMed). Dr hab. Barbara Łuczak (Instytut Romanistyki UAM) przedstawiła zagadnienie wiedzy botanicznej prezentowanej w podręcznikach dla kobiet ze schyłku XVIII w. Jako ostatni w tej części konferencji wystąpił prof. dr hab. Ryszard Gryglewski (CM UJ), który poruszył temat *anatomia animata* i *physiologia experimentalis* w pracach Albrechta von Hallera. Także ta sesja zakończyła się żywiołową dyskusją.

Ostatnią sesję poznańskiej konferencji „Źródła” poprowadził dr hab. Rafał Prinke z AWF w Poznaniu. Pierwszym prelegentem tej części obrad był dr Piotr Paluchowski, który wraz z dr. hab. Adamem Szarszewskim (GUMed) pracuje nad przekładem na język polski *Memoriale loimicum*, tekstu opisującego epidemię dżumy w Gdańsku w 1709 r. W kolejnym wystąpieniu mgr Łukasz Krzyszczuk (Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego) zaprezentował wczesnonowożytne zbiory rękopisów medycznych dawnej biblioteki św. Marii Magdaleny we Wrocławiu. Naukową część konferencji zamknął referat dr Joanny Dąbal i mgra Radosława Kubusa (Instytut Etnologii i Archeologii UG) dotyczący opakowań medykamentów odnajdywanych na terenie Gdańska.

Konferencja „Wczesnonowożytna medycyna, historia naturalna, filozofia przyrody (XVI–XVIII w.): miejsca spotkania, miejsca konfliktu” miała charakter interdyscyplinarny. Do Poznania zjechali się przedstawiciele ważnych ośrodków akademickich

z całej Polski, reprezentujący takie dziedziny nauki, jak filozofia, historia, medycyna, teologia, archeologia czy kulturoznawstwo. Mimo nieobecności kilku prelegentów spotkanie obfitowało w ciekawe dyskusje, stawiające wczesnonowożytne przyrodoznawstwo i medycynę w niezwykle interesującym świetle.

XII PRZEGLĄD PRAC MAGISTERSKICH Z ZAKRESU HISTORII FARMACJI

XII Coroczny Przegląd Prac Magisterskich z Zakresu Historii Farmacji zorganizowany przez Polskie Towarzystwo Farmaceutyczne – Zespół Sekcji Historii Farmacji oraz Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN odbył się z opóźnieniem (zwykle Przeglądy organizowano w grudniu), a wiele wskazywało, że do spotkania w ogóle nie dojdzie, gdyż zgłoszono zbyt mało prac. A jednak udało się. 12 stycznia 2018 r. w siedzibie Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego w Warszawie zebranych powitali dr Jerzy Szewczyński z Zarządu Głównego PTFarm, dr Jan Majewski – Honorowy Przewodniczący Zespołu Sekcji Historii Farmacji PTFarm oraz prof. dr hab. Halina Lichočka z Instytutu Historii Nauki PAN.

Sytuacja skłania do refleksji i postawienia pytania: czy humanistycznemu aspektowi badań przyrodniczych poświęca się coraz mniej uwagi? Wiele może na to wskazywać, a sądząc po zmniejszającej się od kilku lat liczbie prac zgłaszanych do Przeglądu, możemy mieć do czynienia z pewnym regresem – na co zwróciła uwagę prof. Lichočka.

Jeszcze kilka lat temu w Przeglądzie uczestniczyło pięciu czy sześciu absolwentów z różnych ośrodków akademickich Polski, a niekiedy także z zagranicy. Do ostatniej edycji zgłoszono zaledwie trzy prace. Gdzie tkwi przyczyna tego stanu rzeczy? Być może historia farmacji wydaje się dziedziną o małym potencjale, oderwaną od rzeczywistości, nie dającą żadnej praktycznej wiedzy, i z tego względu „przegrywa” z pracami eksperymentalnymi? Być może czynnikiem decyzyjnym wydaje się, że napisanie pracy z historii farmacji jest sprawą nieporównywalnie łatwiejszą od napisania dysertacji z innego przedmiotu? Z kularowych rozmów można przypuszczać, że nie jest to jednak spowodowane brakiem zainteresowania historią farmacji ze strony absolwentów, którzy dzięki doborowi tematów, mimo historycznego charakteru prac, często poruszają bardzo aktualne problemy.

Tak było i podczas ostatniego Przeglądu. Tematy dotyczyły początków i rozwoju leczenia depresji oraz historii szczepień przeciw ospie i gruźlicy. Mgr Dominika Żmich, absolwentka Wydziału Farmaceutyczny Collegium Medicum im. L. Rydygiera w Bydgoszczy UMK w Toruniu, zaprezentowała pracę: ***Szczepienia przeciwko ospie wczoraj i dziś*** (promotor prof. dr hab. Walentyna Korpalska). Autorka przedstawiła początki i rozwój szczepień przeciwko ospie prawdziwej, które doprowadził do całkowitego zaniku tej choroby – 8 maja 1980 r. Światowa Organizacja Zdrowia ogłosiła,

że ospa prawdziwa jako pierwsza i dotychczas jedyna choroba na świecie została pomyślnie zlikwidowana. Szczepionka została wynaleziona ponad 180 lat wcześniej przez brytyjskiego lekarza Edwarda Jennera, który wykorzystując ludową wiedzę i dalekowschodnie sposoby przeciwdziałania ospie, opracował nową metodę walki z tą chorobą.

Szczepienia oraz dyskusja, jaką w XIX w. prowadzili ich zwolennicy i przeciwnicy, zostały omówione również w pracy mgr Anny Adamowicz: ***Szczepienia przeciw ospie prawdziwej i przeciw gruźlicy w opiniach lekarzy polskich w świetle wybranych tytułów polskiego czasopiśmiennictwa lekarskiego (1801–1900)***, (promotor prof. dr hab. Bożena Płonka-Syroka, Zakład Humanistycznych Nauk Wydziału Farmaceutycznego z Oddziałem Analityki Medycznej Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu).

Rozwój farmakoterapii w leczeniu depresji był natomiast tematem wystąpienia mgr Darii Klabun (promotor prof. dr hab. Walentyna Korpalska, Wydział Farmaceutyczny Collegium Medicum im. L. Rydygiera w Bydgoszczy UMK w Toruniu). Autorka przedstawiła różne koncepcje leczenia depresji – począwszy od starożytności aż do dnia dzisiejszego. Omówiła rozwój i najważniejsze osiągnięcia terapii farmakologicznej oraz leczenia nefarmakologicznego. Poszukiwanie skutecznego środka na depresję doprowadziło do odkrycia pierwszego leku uznanego za przeciwdepresyjny – izoniazydu oraz wprowadzenia do lecznictwa farmakoterapii.

Po wysłuchaniu prezentacji przystąpiono do krótkiej dyskusji: pytano o traktowanie chorych na depresję w wiekach średnich. Zainteresowano się również XIX-wiecznymi publikacjami farmaceutycznymi dotyczącymi szczepień oraz współczesnymi ruchami antyszczepionkowymi. Przypomniano też sprawę zachorowań na ospę prawdziwą w latach 60. XX w. we Wrocławiu.

Na zakończenie Przeglądu Autorkom prezentacji wręczono dyplomy od organizatorów oraz od prof. dr hab. Janusza Pluty – Prezesa Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego, a także nagrody książkowe. Ponadto prof. Lichocka, dziękując uczestniczkom za znakomite wystąpienia, wyróżniła prezentacje Anny Adamowicz i Darii Klabun i zaproponowała, aby na podstawie swoich prac przygotowały one artykuły naukowe przeznaczone do opublikowania w „Analectach”.

Anna Trojanowska

Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN
Warszawa